

પાળવંત્રી

વેચંદ વલકરી ચાન્ડ સન્સ એન્ડ બીજી મુંબઈ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રાચીન

ગુજરાતી સાહિત્ય સંસ્થા

અનુક્રમાંક

૨૧૧૩૦ મિલન ૦૩-૦૦

પ્રથમ ભાગ

૫૫૫૩૦ ૭૫૫

ક્રમાંક ૬૦ ૩

શિશુ સાહિત્યમાળા પુષ્પ ૧૯મું

વાળાનું ઝેન્ડ

[એક પરિકથા]

લેખકો

મણિલાલ ઠાકર અને ઇન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ

—પ્રકાશક—

જેચંદ તલકશી એન્ડ સન્સ,
એમ્પાયર બીલ્ડીંગ, હાર્નબી રોડ,
મુંબઈ.

કિંમત ૦-૩-૦.

શિશુ સાહિત્યમાળા,

સંપાદક,

વજુભાઈ દવે,

એલીસબ્રીજ : અમદાવાદ.

મુદ્રક : મનુભાઈ અમૃતલાલ શેઠ,
સ્વાધીન મુદ્રણાલય : રાણપુર.

ચોપટનો શાપ

એક હતી રાણી. રૂપરૂપનો ભંડાર. એનું મોં જાણે સફેદ ગુલાબ. એની આંખોમાંથી જાણે સૂરજનાં કિરણો છૂટે. પણ એનું ખરું રૂપ તો એના વાળમાં. લાંબો નાગની ફેણ જેવો ચોટલો. નહિ કાળો, નહિ સોનેરી, પણ સૂકાયેલાં પીળાં પાંદડાં જેવો. છૂટો મૂકે તો પાછળ છેક ભોંયે ધસડાય.

રાણીના વાળ પર રાજ કિદાકિદા થઈ ગયેલો. રોજ એ નવાંનવાં ધરણાં ધડાવે, રોજ નવાંનવાં હીરામાણેક મંગાવે, તાજાંતાજાં ને ઋતુઋતુનાં ફૂલ લાવે, દેશપરદેશનાં તેલકુંડેલ મંગાવે, ને પોતાના હાથે રાણીના વાળમાં ગૂંથે.

એક દહાડો રાણી ગોખમાં બેઠી હતી. પાસે

શાશુગાર પડ્યા હતા. ઘેઠી ઘેઠી રાજની વાટ જોતી હતી. ત્યાં એક મોટો પોપટ ઉડતોઉડતો આવ્યો. રંગે ઘેરો ને રૂપે ખિલામણો. લાલલાલ વિકરાળ આંખોવાળો. ક્યાંય સુધી ચકરચકર ફર્યો, ને છેવટે આવીને રાણીના હાથ ઉપર બેઠો.

રાણીનું નાક ચઢી ગયું. પોપટ રાણીના સામે જોવા લાગ્યો. રાણીએ આંખો નીચી ઢાળી દીધી. પોપટને શી રીતે ઉડાડી મૂકવો, તેના વિચારમાં પડી ગઈ.

ઐટલામાં પોપટ બોલ્યો, ‘રામરામ, રાણીજી ! તમારા વાળ બહુ સુંદર છે.’

વાળના અભિમાનથી રાણી હસી. પોપટ જેવું પંખીયે પોતાના વાળનાં વખાણ કરે છે જાણી રાજી થઈ, ને પોપટના તરફ સહેજ માયાની નજરે જોવા મંડી. ‘ખરી વાત, પોપટ ! આખી દુનિયામાં મારા વાળનો જોટો જડે તેમ નથી.’

‘ને શું ભરાવદાર છે ! મને થોડા આપશો ? મારાં બચ્ચાં ટાઢે મરે છે. માળો કરવો છે. થોડા આપો તો આભાર માનીશ.’

‘મારા વાળ ?’ રાણી ખરાડી ઊઠી. પોપટની ધૂષ્ટતા જોઈ ગાજી ઊઠી. ‘મારા વાળ તારા ગંદા માળામાં ? તારાં ગાંડાંધેલાં બચ્ચાં મારે ? તને ભાન છે, હું કોણ છું ? તને માલૂમ છે, હું મારા વાળનું કેટલું જતન કરું છું ? તને ખબર છે, મારા જીવથી પણ મને એ વધારે વહાલા છે ?’

‘જી, હા, મને એ બધું માલૂમ છે. પણ આ શિયાળાની કડકડતી ઠંડીમાં મારાં બચ્ચાં બિચારાં થરથર ધૂંજે છે, કડકડ દાંત કકડાવે છે. થોડા વાળ આપો તો તમારો ગુલામ થઈને રહીશ.’

‘ના ક્ષું તોય ફરી માગતાં શરમ નથી આવતી ?
મારા વાળ માગતાં તને ખીક નથી લાગતી ?
અખધડી ઊડી જ, નહિ તો મારા રખવાળો તીર
મારીને વીંધી નાખશે.’

‘મને વીંધનારા મરી ગયા. મને તારા વાળ
આપે છે કે નહિ ? નહિ તો પાછળથી પસ્તાવું
પડશે. તું મને ઓળખતી નથી, હું કોણ છું. તું
રાણી છે, તો હું પોપટનો રાજા છું. વાળ આપવા
છે કે નહિ ? બોલ.’

‘નહિ મળે. ચા-
લ્યો જ.’ ફાટેલે સાદે
રાણી બોલી.

પોપટ બોલ્યા
ચાલ્યા વિના સામી
ડાળે જઈને બેઠા,
ને ત્યાંથી મક્કમ સાદે
બોલવા લાગ્યો, ‘એક-
લપેટી રાણી ! તને
હું શાપ આપું છું,
કે ઝાડનાં પાંદડાં ખરે

તેમ તારા વાળ ખરી જાહે.

શાપ આપીને રાણીના સામે એક ક્રોધભરી નજર નાખીને પોપટ ધીમેધીમે ઊડી ગયો.

રાણીના શરીરમાં એક ધ્રજારી આવીને ચાલી ગઈ.

•

૨

રાણીનું બોડકું માથું

શિયાળો બેઠો. સુસવાટાભેર ઠંડો પવન વાવો લાગ્યો. ઝાડનાં પાંદડાં ખરખર ભોંય પર ખરવાં લાગ્યાં, તેમ તેમ રાણીના વાળ ધીમેધીમે ઊતરવા લાગ્યા.

રાણી ચમકીને ઊભી થઈ ગઈ. રોતીરોતી રાજ પાસે દોડી. રાજ એની વાત સાંભળીને ખડખડ હસવા મંડ્યો. ‘જ રે ગાંડી ! એમ પંખીના કહેવાથી તે કંઈ વાળ ઊતરતા હશે ? એ તો કોઈ દહાડો થોડા વાળ ઊતરેય ખરા. એમાં કંઈ રડાતું હશે ?’

રાણીને લગીર શાંતિ વળી. રાતે સૂતા પહેલાં
દાસીઓ રાણીના વાળની વેણી ગૂંથતી હતી. મહીં
સુવાસિત તેલ ને ફૂલ ભરતી હતી. ત્યારે કાંસકીના
દાંતે થોડા વાળ ઊતરી આવ્યા.

બીજે દિવસે સવારે જુએ તો પથારીમાં ઓશીકા

પર વાળનો ઢગલો. પથારીમાંથી બહાર નીકળતા નીકળતાં બીજ કેટલાય વાળ ખરી પડ્યા.

રાણી રડવા મંડી. એકદમ નોકર ચાકર દોડ્યા. વૈદને બોલાવ્યા. વૈદ કેટલીયે દવા ને લેપ લાવ્યા, પણ એનાથી કંઈ ગુણ થયો નહિ.

રાણીના વાળ ઘડીએ ને પલકે ઊતરતા હતા. કાંસડી ફેરવતાં, અરે ખાલી હાથ ફેરવતાં વાળ હાથમાં આવતા. બે દિવસમાં તો રાણીના માથા પર તાલ દેખાવા લાગી.

ગોખની સામેનું ઝાડ બાંડું થતું હતું, તેમ તેમ રાણીના વાળ ખરતા હતા. પવનના સુસવાટા સાંભળીને રાણી ચમકતી. ઝાડનાં પાંદડાંની સાથે-સાથે પોતાના વાળ ખરશે, એ બીકથી એ ધ્રુજી ઊઠતી.

એક દહાડો રાતે ભારે પવન નીકળ્યો. બીજે દિવસે સવારે રાણી ગોખમાં દાતણ કરવા બેઠી. સામે જૂએ તો ઝાડ પર પાંદડાંનું નામ કે નિશાન ! બગીચાનાં ઝાડ બધાં બાંડાં ! રાણીએ વાંકા વળીને આયનામાં જોયું. માથા પર એકકે વાળ ન મળે !

રાણી પછાડ બાંધને ભોંય પડી. પડી એવી જ

બેભાન થઈ ગઈ. દાસદાસીઓ દોડી આવ્યાં. ઊંચ-કીને રાણીને પલંગમાં સૂવાડી ને રાજાને ખબર આપી.

દોડતે પગલે રાજા આવ્યો. શહેર આખાના વૈદહકીમ ભેગા કર્યા. રાણીને વાળ કેમ ઊગે તેની સલાહ માગી. એક કહે, ‘આમળાનું તેલ લગાડો.’ બીજે કહે, ‘બ્રાહ્મીનાં પાંદડાં માથે મૂકો.’ ત્રીજે કહે, ‘ના, સંજ્વની લેપ કરો.’ એકની સલાહ બીજીથી જુદી. એક એક દવા એક એક દહાડો કરે, તોય મહિનાના મહિના નીકળી જાય.

રાણી કહે, ‘હું મારા ચોરડાની બહાર પગ નહિ માંડું.’ રાજાએ સૌને આ વાત છાની રાખવાની તાકીદ આપી.

‘પણ વૈદહકીમોની કારી ના લાગી. જતજતનાં તેલ, ભાતભાતના લેપ, વિધવિધ ઝાડનાં પાંદડાં, એકેયની અસર ના થઈ. રાણીના માથાપર વાળ જ ઊગ્યો નહિ.

આવી મોટી વાત, તે ક્યાં સુધી છાની રહે ?

પછી તો રાજાએ ઢંઢેરો પીટાવ્યો: ‘રાણીને

માથે વાળ ઊમે નહિ, ત્યાં સુધી સૌ નગરજનોએ—
નાના ને મોટા, સ્ત્રીઓ ને પુરુષોએ, કાળો પોશાક
ધારણ કરવો.’

પછી રાણી માથે નાનો મુકુટ પહેરતી. મુકુટ
હીરાસ્તને જડેલો હતો. પણ એનાથી વાળની
શોભા આવે ? મુકુટ માથે મૂકતાં રાણીની આંખમાં
આંસુ આવતાં.

રાણીની દિલગીરી દહાડે દહાડે વધતી ગઈ.
કોઈ દવાની ટીક્કી લાગે નહિ, ખાવાપીવાનું ભાવે
નહિ, સરખી સાહેલીઓ સાથે હરવુંફરવું ગમે
નહિ. રાજપાટ પણ અકારાં લાગે.

જતે દહાડે રાણી ખરેખરી માંદી પડી. આખો
દહાડો ને રાત પથારીમાં પડીપડી કાઢવા લાગી.

એમાં એક રાતે એને સ્વપ્નું આવ્યું. સ્વપ્નામાં
એણે એક વહેંતીઓ જોયો. હથેળી જેવડો લાંબો
પહોળો. એણે લીલાં વસ્ત્રો પહેર્યાં હતાં. રાણીને
જોઈને એ નાચવા ને ગાવા મંડયો:

‘લીલાં ઘાસ ઊગે જ્યાં
ખીજ ભોંય વાવે ત્યાં.’

વહેંતીઓ ગાતો જાય ને નાચતો જાય. વચ્ચે
 વચ્ચે હાથપગના ચાળા કરતો જાય. ખિસ્સામાંથી
 થોડાં બી લઈને જમીન પર વેર્યાં. થોડીવારમાં
 એના છોડ થયા. છોડ વધીને મોટાં ઝાડ થયાં. ઝાડે
 પાંદડાંનું નામ ન મળે. પણ વાળના નાના નાના
 ફણગા ફૂટેલા દેખાયા. ધીમે ધીમે વાળ વધીને

લાંબા થયા. જાણે વડની વડવાઈઓ ભોંયે અડી.

રાણી એ ઝાડ જોવામાં તલ્લીન થઈ ગઈ. સવારે એમાંનું કાંઈ ન મળે. બીજી રાતે રાણીને એ જ સ્વપ્નું આવ્યું.

ત્રીજી રાતે પણ એનું એજ સ્વપ્નું ! !

મધરાતે રાજાને યોલાવી રાણીએ ત્રણ સ્વપ્નાની વાત કરી. ‘તમે નહિ માનો, પણ મેં મારી સગી આંખે એ ઝાડ જોયું છે. એના પર વાળ લૂમખે ને જૂમખે લટકે છે. એ ઝાડનાં બી ધરતીના પડ પરથી ખોળી મંગાવો. એ બી નહિ મળે ત્યાં સુધી હું મરીશ નહિ. મરીશ તો મારી સદ્ગતિ નહિ થાય.’ રાણીએ રાજાનો ખોળો આંસુથી ભરી દીધો.

સવારના પહોરમાં રાજાએ ઢંઢેરો પીટાવ્યો: ‘જે કોઈ નર કે નાર વાળનાં ઝાડનાં બી ખોળી લાવશે તેને રાણી લાખપસાય આપશે.’ ગામડેગામડે ને દેશેદેશ એ વાત રાજાએ માણસો મોકલી ફેલાવી.

જ્યાં જાઓ ત્યાં એજ વાત. પણ કોઈએ એ ઝાડ જોયું નહોતું. કોઈએ એ ઝાડની વાત સાંભળી

ન હતી. આજેજ રાજના ઢંઢેરા પરથી વાળનું
ઝાડ હશે એવી કલ્પના જગી.

•

૩

ઝાડની શોધમાં

કેટલાએ જુવાનીઆ વાળનું ઝાડ શોધવા
નીકળી પડ્યા. કોઈ પૂર્વમાં ગયા તો કોઈ પશ્ચિ-
મમાં ગયા, કોઈ ઉત્તરમાં તો કોઈ દક્ષિણમાં,
દેશેદેશ ને ખૂણેખૂણે ફરી વળ્યા. ઘણા નિરાશ થઈને
પાછા ફર્યા. ઘણા આગળ ને આગળ ચાલ્યા.
રસ્તામાં જે મળે તેને વાળના ઝાડની વાત પૂછતા
જાય. પણ કોઈને એની ભાળ નહોતી. તોય
આશામાં ને આશામાં કેટલાક આગળ ગયા. મહિ-
નાના મહિના વીત્યા, પણ રાણીનું માથું વાળ
વિનાનું બોડું રહ્યું.

રાણીનું દુઃખ કમી ન થયું. ઊલટું રોજ રોજ
નગરની બીજી સ્ત્રીઓના વાળ જોઈ એને ખૂબ દુઃખ

થતું. એટલે રાજાએ ત્રીજો ઢંઢેરો પીટાવ્યો : ‘બધી સ્ત્રીઓએ વાળ ન દેખાય તેવી રીતે માથાબાંધણું બાંધવાં.’

માથાબાંધણું બહુ વિચિત્ર દેખાતાં. કોઈને એ બાંધવાં ગમતાં નહિ, તોય બાંધવાં પડતાં. રાજાનો હુકમ હતો ને !

એટલે બધાં અંતરથી ઈચ્છતાં કે રાણીને માટે વાળનાં ઝાડનાં બી મળે તો બહુ સારું.

રૂપસિંહ નામનો એક જુવાન હતો. તે નદી પર રહેતો ને હોડી ફેરવી ગુજરાન ચલાવતો. એણે પેલો ઢંઢેરો સાંભળ્યો. સાંભળીને છક થઈ ગયો.

આ રૂપસિંહ એકલો હતો. એને મા નહિ, બાપ નહિ, ભાઈ નહિ, બહેન નહિ. આખી દુનિયામાં એની પાછળ કોઈ રહે એવું ન હતું.

ઢંઢેરો સાંભળીને એ વિચારમાં પડી ગયો. ‘લાખ મહોર ! અધધધ ! કેટલી બધી થાય ? હું જ કેમ વાળનું ઝાડ શોધવા ન જાઉં ? ના જડે તોય શું લૂંટાઈ જવાનું હતું ?’

એણે થોડાં લૂગડાં ને થોડું ભાથું લીધું, ને હોડીમાં મૂકી હોડી ઉત્તર તરફ હંકારી મૂકી. એણે ગામના મંદિરમાં રહેતા ધરડા ભગત પાસેથી સાંભળ્યું

હતું કે, 'ઉત્તરમાં એક એવો દેશ છે કે જ્યાં જનવરો માણસની બોલી બોલે છે. ઝાડને હાથ ને આંખો છે. તે કદાચ ત્યાં વાળનું ઝાડ હોય!'

રૂપસિંહ ઉત્તરમાં ને ઉત્તરમાં ચાલ્યો. ક્યાંય સુધી એણે આબુખાબુ નજર નાખ્યા વિના આગળ ને આગળ હંકાર્યો રાખ્યું. આખરે એણે દરિયામાં એકલો અટૂલો પડી ગયેલો એક વેરાન બેઠ જોયો. એ બેઠ પર માત્ર ત્રણ જ ઝાડ નજરે પડતાં હતાં. એક ઝાડ પર લાલ ફળ લટકતાં હતાં, બીજા ઝાડે લાલ, લીલાં, ઘોળાં, એમ રંગરંગનાં રતન લટકતાં હતાં. ત્રીજું ઝાડ નરી નવાઈનું હતું. એ આખું સોનાનું બનેલું હતું. એની ટોચ મોટા ધુમ્મટ આકારે આકાશ ભણી ઊંચી ચડી હતી. જાણે સોનાનું ઢોલ જોઈ લો !

રૂપસિંહે એ બેઠ પર જઈને હોડી ઊભી રાખી. ઝાડ પાસે જઈને લાલ ફળ, ને દરેક રંગનાં થોડાં થોડાં રતન તોડી લીધાં. પછી એ પેલા ઢોલ જેવા ઝાડ તરફ જોઈ રહ્યો હતો, ત્યાં એકદમ મોટો અવાજ થયો. ઢોલ બે ફાડ થઈને ઊઘડ્યું. એની અંદરથી બાર મોટાં સોનેરી બી જમીન પર ખરી

પડ્યાં. તરત જ એ આખું ઝાડ ભડભડ સળગ્યું ને રાખ થઈને ભોંય પડ્યું.

રૂપસિંહ એ નવાઈ જેવા દેખાવથી ચમકી ગયો. સઘળું શાંત થઈ ગયું ત્યારે પેલાં બી લઈ લીધાં. બી ખડુ સુંદર હતાં. એને સાચવીને હોડીમાં મૂક્યાં.

●

૪

પોપટનો મેળાપ

રૂપસિંહ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. એને ખાત્રી થતી હતી કે એ નવા દેશમાં નક્કી પહોંચવાનો છે. હવે દરિયામાંની માછલીઓ એની હોડી પાસે આવવા લાગી. એ એમને પકડવા જતો, ત્યારે એ જાણે હસતી ને એની મશકરી કરીને ચાલી જતી. રૂપસિંહ નવાઈથી પાણીમાં જોઈ રહેતો.

એટલામાં માથા પર કંઈ અવાજ સંભળાયો. ઊંચું જૂએ તો એક મોટું લીલું પંખી એની હોડી

ફરતું ચક્કર મારતું હતું. આખરે એ હોડીના તૂતકના ભાગ પર બેઠું, ને રૂપસિંહના સામું જોઈ રહ્યું.

થોડી વારે એ બોલ્યું, ‘પેલી કોથળીમાં લાલ ફળ છે કે ?’

રૂપસિંહે હા પાડી.

‘મને એ ફેલીને ખવડાવ.’

રૂપસિંહે પંખીના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. એને બરાબર યાદ હતું કે કરોડપતિ રાણીએ પોપટ જોવડા નાના પંખીની ઈચ્છા પૂરી કરી ન હતી, તેથી એને માથે આ બધી આફત ઊતરી આવી હતી. પંખીએ ફળનો ગલ ખાધો ને પછી પૂછ્યું, ‘તું ક્યાં જાય છે ?’

રૂપસિંહે એને રાણી ને પંખીના મેળાપની આદિથી અંત સુધી વાત કહી.

‘એ બધી મને ખબર છે. એ પંખી તે હું,’ કહીને હસવા લાગ્યું. ‘હજી મને બીજાં થોડાં ફળ ખવડાવ.’

રૂપસિંહે એને બીજાં ફળ ફેલીફેલીને ખવ-

ડાવ્યાં. દરમિયાન એણે એને રાણીના સ્વપ્નાની ને રાજના ઢંઢેરાની વાત કહી, ને પોતે એ ઝાડ શોધવા જાય છે એમ પણ ઉમેર્યું.

‘તને એ ઝાડ શોધતાં બહુ વખત લાગશે. એ જડતાં સુધીમાં તો રાણી ધરડી થઈ જશે. ત્યારે એને યાદ આવશે કે મારી સાથે એ માયાથી વર્તી હોત તો ઠીક થાત.’

બોલતાં બોલતાં એ પંખીની નજર સોનેરી બા પર પડી. ઊડીને એ બા લેવા ગયું, ત્યાં તો રૂપસિંહે ઝડપ મારીને પોટલી ઉપાડી લીધી ને એ હાથ એનાથી દૂર રાખ્યો.

‘તને એ શી રીતે મળ્યાં, તે તો કહે.’

‘એ તો પેલા ઢોલ જેવા સોનેરી ઝાડમાંથી મળ્યાં છે. પેલો બેટ દેખાય, ત્યાં ઊતર્યો હતો તેની નિશાની છે.’

એ સાંભળીને પંખીએ ધીરે નિસાસો મૂક્યો, ને ફરી પાછું હોડીના આગલા ભાગમાં જઈને બેઠું, ને રૂપસિંહના હાથ તરફ જેવા લાગ્યું.

‘હાં, એ તો પેલા ઝીવ્રલનાં બીઆં છે. અરેરે !

શું નસીબ ! હું લગીર બહાર ઉપડ્યું ત્યાં એ
ઝાડ ઊઘડ્યું ! એ હજાર વરસ સુધી મેં એ ઝાડ
ઊઘડવાનો વાટ જોઈ ! હરિ ! હરિ ! હવે એને
ફરી ઊગતાં ને ઊઘડતાં બીજાં એ હજાર વરસ
જશે ! એનાં બીનો શો અદ્ભુત સ્વાદ છે !' કહીને
એણે ફરી નિસાસો મૂક્યો.

રૂપસિંહ એ પંખીના નમેલા માથા તરફ
તથા એનાં વેરણછેરણ પીંછાં તરફ જોઈ રહ્યો. એને
સાંભરી આવ્યું, 'આ પંખીએ મારા વતનમાં કેવો
ભારે ઉલ્કાપાત મચાવી દીધો છે ! એને પકડીને
એનું ગળું દબાવીને એને મારી નાખું ?' પણ
ઘડીભર મન મારીને એ બેસી રહ્યો ને પછી બોલ્યો,
'એ બી મને મળ્યાં છે, એટલે હું એને મારી
પાસે જ રાખવાનો છું. પણ તારે એ જોઈતાં હોય
તો હું પૂછું તેનો જવાબ દે.'

'હું તને જવાબ દઉં ? એટલે તો તું પૂછી
જ લે કે રાણીના વાળ પાછા શી રીતે ઊગે ? હું
તને જવાબ દેવાનું જ નથી. કદી નહિ ! આ
જન્મમાં તો નહિ જ.'

'ભલે !' કહીને રૂપસિંહ અદબ વાળીને બેઠો.

કલાક બે કલાક વીતી ગયા, પણ પંખી ઊડ્યું નહિ. એ જાંઘને રૂપસિંહે એક બી કાઢીને પંખીના સામે ધર્યું.

‘મને ફક્ત એક જ વાત કહે. એ વાળનું ઝાડ ક્યાં ઊગે છે ? ને એ દેશમાં જવા મારે કયી દિશામાં મારી હોડી વાળવી ? એટલું જ કહે તો તને હું આ બી આપું.’

પંખી માથું ઢાળી દઢને બેઠું હતું, તે એકદમ ઊડીને ચાલ્યું ગયું. રૂપસિંહ એની પાછળ મીટ માંડે, ત્યાર પહેલાં તો ક્યાંનું ક્યાંય ઊડી ગયું.

રૂપસિંહને ખૂબ ક્રોધ ચઢ્યો, પણ હવે કોના પર ગુસ્સો કાઢવો ? એક વસ્તુ એના લાભમાં હતી. ‘એને સોનેરી બી બહુ ભાવે છે, ને બી મારી પાસે જ છે, એટલે મોડાવહેલા એને મારી પાસે આવ્યા વિના છૂટકો જ નથી.’

રૂપસિંહે આખો દિવસ ને રાત હલેસાં માર્યા વિના કાઢી. પવન જ્યાં ધસડી જાય ત્યાં હોડીને ધસડાવા દીધી, પણ ક્યાંય જમીન દેખાય નહિ.

બીજે દિવસે સવારે સૂરજ ઊગતો હતો, ત્યાં દૂરદૂર દરિયામાં એક કાળી લીટી દેખાઈ. થોડી

વારમાં એના માથા પર મોટો અવાજ થયો, ને લીલું પંખી નીચે આવીને એની હોડીમાં બેઠું.

રૂપસિંહ પંખીની દરકાર કર્યા વિના હોડી હાંકતો હતો.

આખરે પંખી બોલ્યું, ‘કાલે તું કહેતો હતો, તે વાત કબૂલ છે ? તું મને એક બી આપે, તો હું તને એ ઝાડ કયા દેશમાં થાય છે, તે કહું ને એનો રસ્તો બતાવું’

રૂપસિંહે ખિસ્સામાંથી એક બી કાઢીને એની સામે ધર્યું. ‘પહેલાં મને રસ્તો બતાવ, પછી આ બી લે.’

‘આ સામે જે દેશ દેખાય છે ત્યાંજ એ ઝાડ ઊગે છે. આજ સુધીમાં ત્યાં કેટલાય જણ ગયા છે, પણ હજી કોઈ પાછો આવ્યો નથી.’

‘એમ કેમ ?’ રૂપસિંહે પંખીને બી આપ્યું.

‘કેમ ?’ પંખીએ બી ખાતાં ખાતાં પૂછ્યું. ‘એ તો તું તારી મેળે ત્યાં જઈને શોધી કાઢજે. એ ઝાડનો દેશ મેં તને બતાવ્યો. હવે તારી ને મારી બોલી પૂરી થાય છે.’

રૂપસિંહે થોડી વાર વિચાર કર્યો. પછી કહ્યું, ‘તું’ મને એ ઝાડ પાસે જઈને સહીસલામત પાછા આવવાનો રસ્તો બતાવે, તો હું તને બીજાં છ બિયાં આપું. તું નહિ કહે, તો હું તને જનથી મારી નાખીશ.’

પંખી હસ્યું. ‘તું’ મને મારી રહેા. તારી રાણીએ મને માર્યું, હવે તું મને મારશે? એ તો ભલા પ્રતાપ પેલાં બિયાંના, નહિ તો તું આટલે સુધી આવી પણ શેનો શકે? એ બિયાંના પ્રતાપે જ તું મારા ઝપાટામાંથી બચી ગયો. કદાચ હું તને એ ઝાડ પાસે જઈ આવવાનો રસ્તો બતાવું. પણ તું પાછો ફરે, ત્યારે મને એ બિયાં આપશે, એની શી ખાત્રી?’

રૂપસિંહ કહે, ‘અમે માણસો તમારા જેવા નહિ. લે આ વચન.’

પંખી કહે, ‘ભલે. એ દેશમાં તારે જ્યાં ઊતરવું હોય ત્યાં ઊતરજે. ત્યાં બધાં પશુઓ બોલે છે, એની તને તરત જ ખાત્રી થશે. પણ તું એમની કોઈની સાથે બોલતો ના. એ દેશનાં ઝાડપાન ને ફળફૂલથી પણ ચેતતો રહેજે. એ બધાંને હાથ છે

ને એ તને પકડવાની મહેનત કરશે. એકવાર જે એમના હાથમાં સપડાયો તો હું તો શું, પણ આ તારાં બિયાંય તને બચાવી શકવાનાં નથી. પછી સીધો સીધો એક ઊંચી દિવાલમાં એક મોટું ખારણું છે, ત્યાં સુધી ચાલ્યો જશે. એના પર લખ્યું છે:

‘જે જાણે છે તેજ અંદર જઈ શકે છે.

જે અંદર નિર્ભયપણે જઈ શકે છે તેજ એકલો જાણે છે.’

તું એ ખારણા આગળ ઊભો રહેજે ને બોલજે:

‘હું જાણું છું, હું જાણું છું,

અંદર પવન વાય છે,

અંદર પાણી વહે છે,

એનાથી વાળનું ઝાડ ઊગે છે,

હું જાણું છું, હું જાણું છું.’

એટલે એ ખારણું ઊઘડશે ને તું અંદર જઈ શકીશ. અંદર વાળનું ઝાડ તારી નજરે પડશે. અંદર બીજું શું શું છે તે કહેવાનો મને અધિકાર નથી. રામરામ. ને પંખી ઊડી ગયું.

ઝાડના દેશમાં

ત્યાં તો સામે કિનારે
દેખાયો. હોડી સાચવીને લાંગ-
રીને રૂપસિંહ કિનારે ઊતર્યો.

દેશ બહુ જ સુંદર હતો.

આગળ ચાલતાં કૂલના
છોડના લાંબા લાંબા
ક્યારા આવ્યા. વિધવિધરંગી
ફૂલો ભેદને એ ઘડી જેવા
થોભ્યો. ત્યાં તો એ હાથ
લાંબા થયા, ને એને જોરથી
પોતાના ભણી ખેંચવા મંડ્યા.
ત્યાં તો બીજા છોડોએ પણ
હાથ લંબાવ્યા, ને એને પક-
ડવા ફાંફાં મારવા માંડ્યાં.

મોટાં ઘોળાં કૂલમાંથી
સ્ત્રીઓનાં માથાં બહાર નીક-
ળ્યાં. સુંદર ગોળ મોં હતાં.

રૂપાળા સોનેરી લાંબા વાળ હતા.

હવે રૂપસિંહને પેલા પંખીએ આપેલી ચેતવણી યાદ આવી. એણે ધૂટા થવા વ્યર્થ પ્રયત્ન કર્યા, પણ એનું કંઈ વળ્યું નહિ. તરત કંઈ યાદ આવ્યું હોય તેમ એણે પેલાં રતનમાંથી એક મોટું લીલું નંગ શોધીને છોડના ફૂલમાંથી નીકળેલા મોં તરફ ધર્યું ને કહ્યું, 'લે આ.'

પણ એનો ધૂટકારો ન થયો.

એણે માથા પર હાથ લઈ જઈને કહ્યું, 'જોઈએ તો લે. નહિ તો ફેંકી દઉં છું, તે ફરી તારા હાથમાં નહિ આવે.'

હાથનો બંધ સહેજ ઢીલો પડ્યો. રૂપસિંહે ઝટપટ પેલા હાથમાં એ નંગ મૂકી દીધું, ને પોતે ધૂટીને ભાગ્યો. ક્યારાથી દૂરદૂર જઈને એ થાક ખાવા એક પથ્થર પર બેઠો.

રૂપસિંહને નવાઈ લાગી: 'આ દેશમાં ઝાડ ને છોડ જીવતાં લાગે છે, તો હજી કેઈ માણસ કે પશુ કેમ દેખાતું નથી ?'

હજી તો એ વિચાર કરે છે, ત્યાં કંઈક અવાજ સંભળાયો. પાછું ફરીને જુએ તો એક મોટું વરૂ

એના સામે તાકીને ઊભું હતું. તરતજ રૂપસિંહ ઊભો થયો, ને ખભેથી તીર ને બાણ ઉતારીને એને વીંધવા તૈયાર થયો.

ત્યારે પેલું વરૂ બોલ્યું, ‘મને શું કામ મારે છે ? ભલા ! હું તને ઈજ્જત કરવા આવ્યું નથી. હું તો તને જોઈને રાજ થાઉં છું. તું અહીં ક્યાંથી આવ્યો ? આ દેશમાં મેં તને પહેલો જોયો !

વરૂને બોલતું સાંભળીને રૂપસિંહને નવાઈ લાગી. ‘હું પેલી હોડીમાં આવ્યો છું. મારું નામ રૂપસિંહ. હું અહીં વાળના ઝાડની શોધમાં આવ્યો છું. તું કોણ છે ? મેં હજી પશુને બોલતાં સાંભળ્યા નથી.’

‘હું ખરેખર કંઈ વરૂ નથી. મારું નામ ત્રિવેણી. એક ડાકણે મને આ સ્વરૂપ ફેરવી અહીં મૂકી દીધી છે. તારે વાળના ઝાડની શી જરૂર છે, તે મને કહે. તું અહીં શી રીતે આવ્યો તે પણ કહે.’

રૂપસિંહે અથથી ઇતિ સુધી બધી વાત વરૂને કહી.

વરૂએ શાંત ચિત્તે બધી વાત સાંભળી. પછી એ બોલ્યું, ‘એ ઝીઝલ ઝાડનાં બિયાંને લીધે જ

બચી ગયો છે. નહિ તો પેલા પંખીએ જ તારો જીવ લીધો હોત. આ બેટ પર બીજા કેટલાએ અદૃશ્ય દુશ્મનોના પંજમાં તું એમને જ પ્રતાપે સપડાયો નથી. હજી સુધી તું જ એક આ બેટ પર જીવતો રહી શક્યો છે, તેમ જ આટલે સુધી આવી શક્યો છે. હું અહીં આવી છું, ત્યારથી મેં કોઈ માણસને જોયો નથી. તને જોઈને મને બહુ હર્ષ થાય છે,' ને વરૂ રડવા મંડ્યું.

‘ત્રિવેણી ! તારું નામ સ્ત્રી જેવું લાગે છે. કહે, હું તને શી મદદ કરું.’

‘મને ? ’ એ હરબથી બોલી ઊઠી.

‘હા. વાળના ઝાડની ચોતરફ મોટા રૂપેરી છાંડ ઊગે છે, એમાંથી એક લઈ આવજે. પણ હવે તારે મોડું થાય છે. મારાથી તારી સાથે અવાય તેમ નથી. અહીંથી સીધો ને સીધો ચાલ્યો જજે. તારાં ઝીવ્રલનાં બિયાં સાચવતો રહેજે. એના બળે જ તું બધાં સંકટો તરી શકીશ. હું અહીં તારી વાટ જોતી રહું છું. જા ફતેહ કર.’

રૂપસિંહ આગળ ચાલ્યો. રસ્તો સાંકડો થતો ગયો. બેડે બાજુએ મોટા મોટા ડુંગર હતા, નેજા

અંધારી થતી જતી હતી. પવન ધીમા ને નિસાસાભર્યા અવાજ કરતો હતો. દૂરદૂર પાણી વહી જતું હોય તેવો ખળખળ અવાજ સંભળાતો હતો. હવે સામે મોટો ટુંગર દેખાયો. એમાં એક નાનું બારણું હતું. રૂપસિંહે બારણું ઉઘાડી અંદરના અંધારિયા ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. આગળ જતાં એક નાનો દીવો આવ્યો. એના તેજમાં સામે મોટી ભીંત દેખાઈ. એ ભીંતની ઊંચાઈની કલ્પના પણ થઈ શકે તેમ હતું નહિ.

એ ભીંતમાં એક બારણું હતું. એ બારણા પર સોનેરી અક્ષરો વડે લખ્યું હતું.

‘જે જાણે છે તે જ અંદર જઈ શકે છે.

જે અંદર નિર્ભય થઈ પ્રવેશ કરશે તે જ એકલો જાણે છે.’

એ વાંચીને એને પોપટની વાત યાદ આવી. બારણા પાસે ઊભો રહીને એ બોલ્યો.

‘હું જાણું છું, હું જાણું છું.

અંદર પવન વાય છે.

અંદર પાણી વહે છે.

એનાથી વાળનું ઝાડ ઊગે છે.

હું જાણું છું, હું જાણું છું.' ખારણું ઊધડયું.
રૂપસિંહે અંદર પગ મૂક્યો, ને આમતેમ જોવા માંડયું.

સામે મોટું મેદાન હતું. આટલો વખત એ
અંધારામાં રહ્યો હતો, એટલે હવે અજવાળામાં
આવવાથી એની આંખો અંજાઈ ગઈ.

સામે નદીમાં કાળાં ભમ્મર પાણી વહી જતાં
હતાં. નદીમાં ઘેટ હતો. ઘેટમાં એક ડુંગર હતો.
ટોચે એક ઝાડ હતું.

‘અહા ! શી લીલા ! ’ ઝાડ જોતાં જ એના
મોંમાંથી આનંદના ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યા. એની
રખડપટ્ટીનો હવે અંત આવ્યો હતો. ઝાડ ઉપર
પાંદડાં ન હતાં, પણ લાંબા સુંવાળા તેજસ્વી વાળ
લટકતા હતા.

રૂપસિંહ બરાબર સારી રીતે વાળ જોઈ શક્યો
નહિ. નદી બહુ મોટી હતી. ડુંગર પણ ઊંચો હતો.
ઘેટ પણ ઝાડપાનથી છવાયેલો હતો. નદીના કિનારે
પડેલી એક શિલા પર એ નિરાંતે થાક ખાવા બેઠો.

વાળના ઝાડની તળે

પાણી બહુ ઊંડાં હતાં. સામે બેઠમાં શી રીતે જવું, તેના વિચારમાં એ પડ્યો.

ત્યાં અચાનક એનો હાથ ખિસ્સામાં ગયો ને ઝીપ્સલનું એક બી બહાર કાઢી હાથમાં મૂકી રમવા લાગ્યો. તરત જ પાણીમાં અવાજ થયો, ને એની પાસે એક મોટો હંસ આવીને ઊભો રહ્યો.

મોટા ઘોડા જેવડો હંસ હતો. રંગે સોનેરી હતો. લાલચોળ અંગારા જેવી એની આંખો હતી. રૂપસિંહ ચમકીને ઊભો થઈ ગયો. હંસ જાણે ગુસ્સે ભરાયો હતો. ‘તું કોણ છે ? અહીં વાળના ઝાડ પાસે કેમ આવ્યો છે ?’

રૂપસિંહ કહે, ‘મારે એ ઝાડનાં બી જોઈએ છે. અમારી રાણીના વાળ ઊતરી ગયા છે, તે ફરી ઉગાડવા છે. નદી ઊતરીને સામે પાર જવાની મને રીત બતાડે, તો તારો આભાર.’

હંસે જવાબ ન આપ્યો. એની નજર હાથ-માંના બી પર જડાઈ ગઈ હતી.

આખરે હંસ બોલ્યો, 'તારા હાથમાં શું છે ?
ઝીપ્રલનું બી છે ? મેં એનો સ્વાદ ચાખ્યાને બે
હજાર વરસ વીતી ગયાં. મને એમાંથી લગીર
આપ તો.'

'ભલે,' કહીને એ હાથ લાંબો કરવા જતો
હતો, ત્યાં જ એને એક વિચાર આવ્યો, ને એ
બોલ્યો, 'મને નદી પાર સામે મૂકી દે ને પછી આ
કાંઠે ઉતારી દે, તો હું તને આ બી આપી દઉં.'

હંસે વિચાર કરીને કહ્યું, 'ભલે, ચાલ, મારી
પીઠ પર બેસી જા.'

રૂપસિંહ હંસની પહોળી પીઠ પર બેસી ગયો.
હંસ સરસરાટ પાણી કાપવા લાગ્યો. થોડીવારમાં
સામે કાંઠે રૂપસિંહને ઉતારીને હંસે કહ્યું, 'જે ધ્યાન
રાખજે, પેલાં ફૂલનાં મોં તને બચ્ચી ના કરે.
ભૂલેચૂકેય એની પાસે ગયો, તો એ તને બચકું
ભરી લેશે.'

રૂપસિંહે હંસનો આભાર માન્યો ને પીઠ ફેરવી
સામે નજર નાખી. જતજતના છોડ પર ભાતભા-
તનાં ફૂલ હતાં. રંગબેરંગી એવાં હતાં, કોઈ કાળે
માનવીએ જોયાં જ નહિ હોય. એક ફૂલને લાલ

સુંવાળાં મોં હતાં. રૂપસિંહે ફૂલના એક મોં પર તમાચ મારી, ત્યારે એણે તીણી ચિચિયારી પાડી. બીજાં બધાં હસવા લાગ્યાં. એ હાસ્ય સાંભળીને રૂપસિંહને ધુબરી આવી ગઈ.

રૂપસિંહે ટુંગર ભણી ચાલવા માંડ્યું, ત્યારે એ મોં બોલ્યું, ‘મને એક જ બચ્ચી કરવા દે. એક જ બીજ નહિ.’ પણ રૂપસિંહને હંસની વાત સાંભરતી હતી, એટલે એ એનાથી દૂર જ ચાલતો હતો.

આગળ બીજી જાતનાં ફૂલ હતાં. એમને કાન હતા. ઘેરાં લીલાં પાંદડાંને લીધે એ બેડોળ લાગતાં ન હતાં.

પણ સૌથી સુંદર ફૂલ તો ઊંચે આકાશ સામે જાણે જોઈ રહ્યાં હતાં. એમને આંખો હતી. કોઈ નાની, કોઈ મોટી, કોઈ કાળી, તો કોઈ ભૂરી, એમ રંગરંગની આંખો જાણે રૂપસિંહને બોલાવતી હતી. રૂપસિંહને આ નવાઈનાં ફૂલ ચૂંટવાનું મન થયું. એણે હાથ લાંબો કર્યો, પણ ત્યાં તો એ ફૂલ રડવા લાગ્યું. રૂપસિંહને દિલગીરી થઈ. એણે એને જવા દીધું, એટલે બધાં ફૂલ હસવા લાગ્યાં.

રૂપસિંહ ટેકરી ચડી રહ્યો હતો. વાળનું ઝાડ પાસે ને પાસે આવતું હતું. હવે રૂપસિંહની બેઠે બાજુએ ઊંચા રૂપેરી છોડ આવતા હતા. એને ઘેરાં લીલાં પાંદડાં હતાં. એ છોડ એટએટલા પાસે ઊભા હતા કે એની ભીંત બની ગઈ હતી. એ બધાની વચમાં વાળનું ઝાડ હતું. એ છોડ વટાવ્યા વિના વાળના ઝાડની પાસે જવાય તેવું ન હતું.

પાસે જઈને રૂપસિંહે જોયું કે એ છોડ ખેંચી કઢાય તેવા છે કે નહિ. એ છોડની વાત ત્રિવેણીએ એને કરી હતી. એક છોડ પકડીને બે હાથે મૂળ-માંથી ખેંચી કાઢવાનો એણે પ્રયત્ન કરી જોયો. પણ છોડની ઊંચી ડાળોએ નીચી વળીને રૂપસિંહના ગાલમાં સડાક દઈને ઝપાટો માર્યો. રૂપસિંહ પાછો ખસ્યો ને છોડ મૂકી દીધો, ત્યાં બધાં ફૂલ મોટેથી હસવા મંડ્યાં.

રૂપસિંહે ખીસામાંથી એક બી કાઢીને કહ્યું, 'હું બિયાં ! અત્યાર સુધી તમે મને ઘણી મદદ કરી છે, તો ફરી એકવાર મદદે આવો.'

ત્યાં તો બધાં ફૂલ ખરાડી ઊઠ્યાં, 'ઝીપ્રલનું બી અમને આપો, અમને આપો.'

પછી એક લાલ ગુલાબ જેવું સુંદર મોં ઊંચું થયું, બીજાં ફૂલના તરફ ફર્યું ને બોલ્યું, ‘શાન્ત રહો.’

પછી એ રૂપસિંહના તરફ ફર્યું ને બોલ્યું, ‘એ બીના કકડા કરીને અમને વહેંચી આપે તો અમે એ રૂપેરી છોડ કાપી નાખીએ. પછી વાળના ઝાડ પાસે જવાનો તારો રસ્તો થશે.’

રૂપસિંહ બીના કકડા કરતો હતો ત્યાં કેટલાંએ મોં રૂપેરી છોડને કાપવા લાગ્યાં. રૂપેરી છોડ ઘડીમાં આ બાજુ, ઘડીમાં પેલી બાજુ ઝાપટ મારતા હતા. પણ એ પેલાં ફૂલના મોંને કંઈ ઈજા કરી શક્યા નહિ. રૂપેરી છોડ જોતજોતામાં કપાઈ ગયા. રૂપસિંહને જવાનો રસ્તો ખુલ્લો થયો.

રૂપસિંહે પેલા બીના કકડા પેલાં ફૂલને વહેંચી આપ્યા. પછી એ વાળના ઝાડ પાસે ગયો ને એની તળે ઊભો રહ્યો.

કેવું સુંદર ઝાડ હતું ! ચોતરફ વાળ વડવા-ઈઓની માફક નીચે લટકતા હતા ! જતજતના ને રંગરંગના વાળ હતા. બહારની બાજુ કાળા શાહી વાળ હતા. અંદરની બાજુ જતજતના રંગ

હતા. ઠેઠ ઝાડના થડની પાસે રૂપાળા સોનેરી
વાળ હતા. રૂપસિંહે વાળ પર હાથ ફેરવી જોયા.
વાળ કેવા સુંવાળા હતા ! રાજમહેલની દાસીઓ
અરે શહેરી શ્રીમંત સ્ત્રીઓ એ વાળ માટે શું
કિંમત ન આપે ?

પછી એણે રાણીના વાળ માટે બી શોધવા
માંડ્યાં. થડની પાસે નાનાંનાનાં બી લટકતાં હતાં.
એ એવાં સખત હતાં, કે એને તોડતાં તોડતાં
ખૂબ મહેનત પડી. આખરે ખીસું ભરાય એટલાં
બી લઈને રૂમાલે બાંધ્યાં. રૂમાલ ખીસામાં મૂકીને
રૂપસિંહે પાછા ચાલવા માંડ્યું.

●

૭

વરૂને બદલે વાઘ

રૂપસિંહ પાછો ફર્યો ત્યારે પેલાં કૂલનાં મોં બધાં
બીડાઈ ગયાં હતાં, જાણે ઊંઘમાં પડ્યાં. પાછા ફરતી

વખતે એ કંઈ બોલ્યાં નહિ. હાથમાં એક રૂપેરી છોડ લઈને રૂપસિંહ જલદી જલદી કિનારે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પેલો હંસ એની વાટ જોતો ઊભો હતો.

રૂપસિંહને સામે પાર ઉતારીને હંસે પોતાના ભાગનું બી માગ્યું. વધારામાં જેમ અને તેમ જલદી એ પ્રદેશમાંથી ચાલ્યા જવાની રૂપસિંહને વિનંતિ કરી.

બારણું ઉઘાડું હતું. રૂપસિંહ બહાર નીકળ્યો, તેવું જ મોટો અવાજ કરીને એ વસાઈ ગયું. અંધારી નેળમાંથી ઉતાવળે પગલે એ બહાર નીકળી ગયો ને સૂર્યના તેજમાં આવી પહોંચ્યો. થોડી વારમાં પેલું વરુ એની પાસે આવીને ઊભું.

‘શાખાશ ! રૂપસિંહ ! ધન્ય છે તને ! સાથે રૂપેરી છોડ લાવ્યો છે ને ? હવે એના વતી મને સાત ફટકા માર.’

‘તને ? મારો જીવ ચાલતો નથી.’

‘અરે ભલા ! વિચારમાં વખત બગાડવા જેવું નથી. એમાં મારું ને તારું બેઉનું હિત છે.’ વરુ નીચે લાંબું થઈને સૂઈ ગયું.

પણ હજી રૂપસિંહનો હાથ ચાલતો ન હતો. વરૂ કહે, 'ભલા માણસ ! ઝટ કર.'

નાછૂટકે રૂપસિંહે હાથ ઉપાડી વરૂને હળવે હાથે ફટકો માર્યો. 'જેરથી, વધારે જેરથી.' વરૂ બોલ્યું.

રૂપસિંહે કચવાતે મને જેરથી બાકીના ફટકા માર્યા. બે હાથે મોં ઢાંકી દધને પેલો છોડ ફેંકી દીધો, ને પોતાના હિતસ્વીને મારવા માટે શરમાઈ ગયો.

ત્યાં તો વરૂની ચામડી સરી પડી. એના સ્થાને એક રૂપાળી કન્યા રૂપસિંહના સામે ઊભી હતી. એણે રૂપસિંહના સામે જોઈને કહ્યું, 'તમારો ફેટલો આભાર માનું ? મારું નામ ત્રિવેણી. હવે આપણે અહીંથી જલદી ચાલ્યાં જઈએ. નહિ તો આપણને ભારે પડશે. પણ પહેલાં મને એક બી આપો.'

પેલી હોડી શોધી કાઢી બે જણ એમાં બેસી ગયાં. પવન અનુકૂળ હતો, એટલે હોડી સડસડાટ ચાલવા લાગી.

ત્રિવેણી કહે છે બી તો પેલા પોપટને આપવાં પડશે. પછી આપણી પાસે બે બી રહેશે. એ બી કોઈપણ ભોગે આપણી પાસે રહેવાં જ જોઈએ. એક મારી પાસે બીજું તમારી પાસે. પેલો પોપટ એ વધારાનાં બી માગવા બહુ કાલાવાલા કરશે, પણ આપશો નહિ. તમારા હાથમાંથી જશે તો એ એનું ધાર્યું કરી શકશે.’

ત્યાં તો પોપટ આવીને બેઠો. ‘શાબાશ ! રૂપ-સિંહ ! તું વાળનાં ઝાડના બી લઈ આવ્યો ખરો ! હવે મારા ભાગનાં બી મને આપી દે.’

‘લે, દોસ્ત !’ કહીને રૂપસિંહે છ બી પોપટને આપ્યાં. પોપટે લઈને એ પીછાંમાં સંતાડ્યાં, પણ ત્યાંથી એ ઊડ્યો નહિ.

‘હજી તારી પાસે એક બી રહ્યું લાગે છે. મને એટલું આપને. તારે એની શી જરૂર પડવાની છે ?’

‘એ તો હું મારા દેશમાં લઈ જઈને બધાને બતાવીશ.’

‘એમાં શું બતાવવા જેવું છે ? વાળના ઝાડનાં બીથી બધાને સંતોષ થશે.’

‘ના. એ તને નહિ આપું.’

‘અરે ભૂંડા ! મારે ઘેર સાતસાત બચ્ચાં છે, ને તેં તો મને છ જ બી આપ્યાં છે. ઘેર બિચારાં બીને માટે લડશે. મને એ એક આપે તો તારો આભાર.’

રૂપસિંહને દયા આવી. એ ખીસામાંથી બી કાઢતો હતો, ત્યાં ત્રિવેણીએ એનો હાથ પાછો ખેંચી લીધો, ને પંખીના તરફ ફરીને બોલી, ‘બી માગતાં શરમ નથી આવતી ? ચાલ્યો જ અહીંથી મને બરાબર બબર છે, તારે ઘેર બચ્ચાં યે નથી ને માદાયે નથી. સાવ ગલત વાત ! તારે જ એ બી ભેઈએ છે, એમ કહેને.’

ગોપટ એક ક્રોધભરી નજર નાખીને ઊડી ગયો.

બધી સ્ત્રીઓને મારા જેવી બોડકી બનાવી દો

રાણીને સ્વાપ્નું આવ્યાં ત્રણ વરસ થયાં હતાં. હજી એના માથા પર એકકે વાળ ઊગ્યો ન હતો. દવાદાર બધાં નકામાં ગયાં હતાં. વૈદહકીમેની મહેનત પાણીમાં ગઈ હતી. કેટલાયે સાર્હસિક પુરૂષો પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરી વળ્યા હતા, પણ કોઈને એ બી મળ્યાં ન હતાં. જતજતના ને ભાતભાતના, જાણીતા ને અજાણ્યા છોડ કેટલાયે માણસો લાવ્યા હતા, પણ કોઈના હાથમાં ખરું ઝાડ આવ્યું ન હતું.

રાણી કેટલાયે વખતથી માંદી હતી. એણે બહાર હરવાફરવાનું છોડી દીધું હતું. આખરે એણે રાજને પોતાની પાસે તેડાવ્યા ને કહ્યું, ‘હવે હું સદાને માટે ઘરમાંજ રહીશ. મને બહાર કાઢવી હોય તો ફરી ઢંઢેરો પીટાવો, કે દેશમાંની બધી સ્ત્રીઓ નાની હોય કે મોટી, રાય હોય કે રંક,

રૂપાળી હોય કે કદરૂપી, સઘળીના વાળ મારી પેઠે
કાપી નાખવા. સૌને મારી જેમ બોડકી બનાવી દો.'

રાજા મૂંઝાયો. કંઈ રસ્તો સૂઝે નહિ. પણ
આખરે રાણીને ખાતર એ છેલ્લે પાટલે બેસવા
તૈયાર થયો.

ઢઢેરો પીટાયો. આખા રાજ્યની સ્ત્રીઓના વાળ કાપવાનો દિવસ નક્કી થયો. શહેર બહારના મોટા મેદાનમાં જ્યાં વરસોવરસ દશરાને દિવસે શરતો થતી, ત્યાં બધાને ભેગા થવાનો હુકમ નીકળ્યો.

દેશદેશના ખૂણેખોચરેથી હજીએ કેટલાએ માણસો જાતજાતનાં બી ને નવાનવા છોડ લઈને આવતા હતા. પણ એકકેથી રાણીને કાયદો ન થયો. આખરે દેશભરની સ્ત્રીઓના વાળ કાપવાનો દિવસ આવી પહોંચ્યો.

આખા શહેરમાં કાળા વાવટા ચડી ગયા હતા. જ્યાં જુઓ ત્યાં કાળાં વસ્ત્રો નજરે પડતાં હતાં. આખા દેશના લોકે આજે કાળાં લૂગડાં પહેર્યાં હતાં. કોઈની મા તો કોઈની બહેન, કોઈની સ્ત્રી તો કોઈની દીકરીના આજે વાળ કપાવાના હતા. એવું ઘર ક્યાંથી હોય, જ્યાં સ્ત્રીજ ન હોય ?

સવારથી મેદાનમાં લોક ઉભરાતા હતા. બપોરે ખારના ટકોરે રાજારાણી આવી પહોંચ્યાં.

વિધિની શરૂઆત પ્રધાનની સ્ત્રીથી થવાની હતી. મોટા મોટા ઘરની સ્ત્રીઓનાં નામ દરજ્જાવાર તૈયાર

કર્યાં હતાં. એક પછી એક સો સ્ત્રીઓના વાળ જાહેરમાં કાપવાના હતા. પછી બીજાં સૌને અરસ-પરસ એકબીજાના વાળ કાપી નાખવાના હતા.

પ્રધાનની સ્ત્રી આવી. પ્રધાનનાં બાળકો એને બાઝી પડીને રોતાં હતાં. પ્રધાનની આંખો પણ ભરાઈ આવી. જ્યાં આભ ફાટ્યું ત્યાં ફોણ થીગડું દે ? રાજ રૂઠ્યો ત્યાં રૈયત શું કરે ?

પ્રધાનની પત્ની ધીરે ધીરે મેદાનની મધ્યમાં આવી. એણે કાળાં વસ્ત્રા ધારણ કર્યાં હતાં, અલંકાર આભૂષણને રજ આપી હતી. લાંબા, સુંવાળા, કાળા, નાગની ફેણ જેવા વાળ એના ખરડા પર લટકતા હતા.

રાજનો હજમ હાથમાં કાતર લઈને આગળ આવ્યો. લોકો રોજ હજમની મશકરી કરતા, પણ આજ તેનાથી સૌ ધ્રજતા હતા. એ કાતર મૂકે ત્યાર પહેલાં ‘સખૂર સખૂર’ અવાજ સંભળાયો.

આખરે વાળ ઊઝ્યા ખરા

એક માણસ હાથમાં રૂમાલ લઈ ને રાજ ભણી દોડતો હતો. ‘સખૂર, સખૂર. હું વાળના ઝાડનાં બી લાવ્યો છું.’

આખી સભામાં શાન્તિ પથરાઈ ગઈ. સોય પડે તોય ખખડે એવી શાન્તિ ફેલાઈ ગઈ.

રાણી હર્ષથી રડી પડી. રાજના મોં પર હાસ્ય ફરકવા લાગ્યું, લોક બધા ગાંડા થઈને નાચવા મંડ્યા. પ્રધાન દોડીને એની સ્ત્રીને બાઝી પડ્યો. પ્રધાનની પત્નીએ દોડીને રૂપસિંહનાં આવરણાં લીધાં.

રૂપસિંહ રાજને પગે પડ્યો. ‘રાજજી ! આ બીની પરીક્ષા કરો. સાચા વાળના ઝાડનાં બી છે. મેં મારે આ હાથે જ તોડ્યાં છે.’

રાણી વધારે વાર થોભી શકી નહિ. માથેથી બંધણ છોડી નાખીને જમીન પર નાખી દીધું, ને પોતાને હાથે રૂમાલ છોડીને થોડાં બી માથા પર મૂક્યાં.

સભામાં ફરી શાન્તિ પ્રસરી ગઈ. કેઈ હાલતું ન હતું, ચાલતું ન હતું. બધાંની નજર રાણીના માથા તરફ હતી.

આંખ મીંચીને ઉઘાડો એટલી વારમાં વાળના ઝીણા ફણગા ફૂટ્યા. ધીમે ધીમે ફણગા મોટા થવા મંડ્યા.

રાણી કહે ‘આ શું? માડું માથું ગરમગરમ લાગે છે. વાળ ઊમે છે શું!’

રાજા જવાબ આપે, ત્યાર પહેલાં વાળ વધતા વધતા રાણીના કપાળ સુધી પહોંચ્યા. વાળ પર હાથ ફેરવતા પહેલાં રાણીની આંખો ઢંકાઈ ગઈ. રાણી હર્ષથી રોવા લાગી

રાજા સિંહાસન પર ઊભો થઈને નાચવા મંડી પડ્યો. પછી રૂપસિંહને ભેટી પડ્યો.

આખી સભામાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. લોક બધાં ગાંડાં ગાંડાં થઈ ગયાં.

તે દિવસે ઘેરઘેર રંગબેરંગી વાવટા ફરકવા લાગ્યા. કાળાં વસ્ત્રો ક્યાંય અદૃશ્ય થઈ ગયાં. ઘેરઘેર મિજબાની થઈ.

બીજે દિવસે રાજાએ મોટો દરબાર ભર્યો.
રૂપસિંહને લાખપસાય આપ્યો. રૂપસિંહે રાજાને એક
બી આપ્યું. રિદ્ધિસિદ્ધિ વધે, રોગશત્રુ ધટે, રૈયતને
લીલાલહેર થાય.

રૂપસિંહ ને ત્રિવેણી બે પરણ્યાં. એમની પાસે
હજી એક બી હતું. એના પ્રતાપે એમની કળા
ચંદ્રમાના જેવી ચડતી ગઈ.

શિ શુ સા હિ ત્ય મા ળા

સંપાદક : વળુલાલ દવે

ખાળવર્ગથી તે ધોરણ ચોથા સુધીના ખાળકો વાંચી શકે તેવા શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી લખાએલાં પુસ્તકો

ચંદુરાજ અને બીજી વાતો	મોધમિન
આલાખાચર અને બીજી વાતો	મોધમિન
કેસરીસિંહ	મોધમિન
અમથારામ	સોમાભાઈ ભાવસાર
નવી પ્રસપનીતિ	ગિજુભાઈ
નાના હતા ત્યારે	સોમાભાઈ ભાવસાર
કેમ રહેવાય	ગિજુભાઈ
કુલોની સુગંધ	ગિજુભાઈ
આપણી વનસ્પતિઓ	ગિજુભાઈ
૧૯૩૦ની લગ્ન	રામભાઈ પાડક
વાર્તા ગુચ્છ	ગિરીરામભાઈ
અમારું પતંગીયું	વળુભાઈ કવે
પુંડરીકનાં ખાલગીતો	પુંડરીક
આપણું ગામ	વળુભાઈ કવે
વાર્તા મંજરી	સોમાભાઈ પટેલ
ખારોલના ઉખાણા	ગુલાબસિંહ
શ્રમજીવીઓ	મધકે
૩૫ સુંદરી	ચંદ્રભાઈ બદ
કરવા જતાં	કમારાંકર લેશી

મળવાનું સ્થળ :

જે થં દ ત લ ક રી એ ન્ડ સ ન્ડ

ગેરવાચર બીહીંગ, હોનૌબા રોડ, મુંબાઈ

